

José E. Monterde

Roland Barthes al seu llibre *Crítica i veritat* es preguntava: "Com designar aquest conjunt d'interdictes que prové indiferelement de la moral i de l'estètica, i amb el qual la crítica clàssica investeix tots els valors que no pot traslladar a la ciència? A aquest sistema de prohibicions anomenem-lo, el gust". És clar que Barthes adopta una postura bastant crítica, precisament, respecte de la crítica especialitzada, aquesta mena d'opinió públic-artística, en la mesura que posa en sospita, en una actitud merament crítica, el concepte mateix del "gust". En un altre moment afirma: "És aquí on el gust és molt útil, servidor màxim de la moral i de l'estètica que fa a vegades de còmode torniquet entre allò bell i allò bo." Torna a aparèixer aquí, per tant, la relació entre la bellesa i la bondat, de la qual en tenim velles referències a Plató, quan aquest considerava la Veritat, la Bellesa i la Bondat com les tres formes categòriques de les idees. Tornem, doncs, a aquesta transferència que es dona entre l'àmbit de l'estètica i l'àmbit de la moral.

Continuant amb les reflexions sobre aquesta noció de la crítica en altres autors podríem citar, per exemple, Román de la Calle qui afirma respecte a la crítica que "hi ha dues maneres d'entendre el concepte de crítica; per una banda, desenvolupar o entendre com a crítica un text que paral·lelament al fenomen artístic, és a dir al mateix nivell de llenguatge, s'apropa a ell de forma indirecta buscant jocs de contrast, semblança o

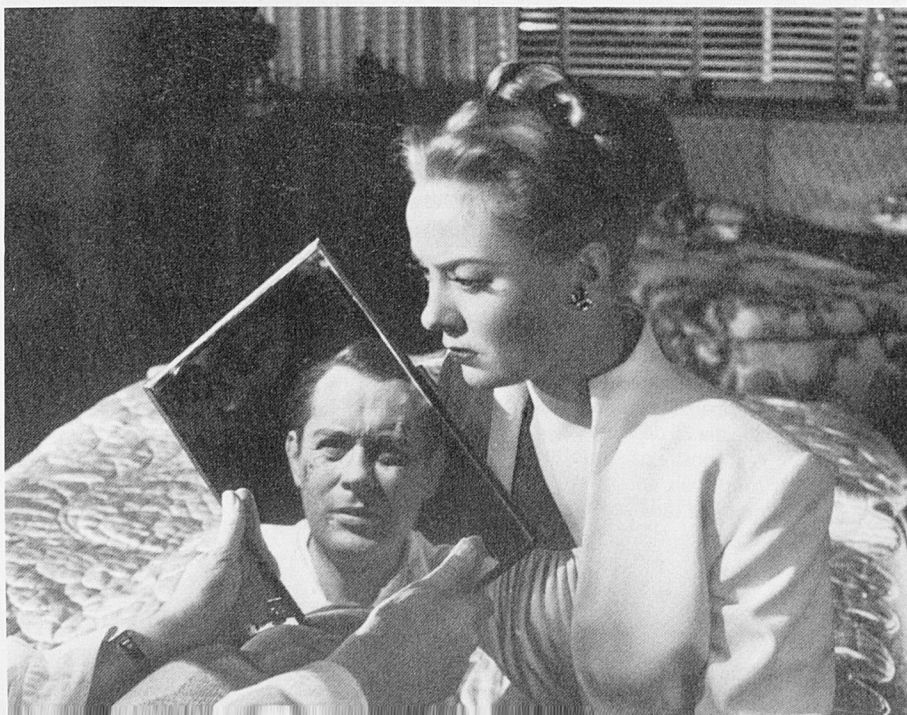
complementarietat a còpia de relacionar fragments literaris seleccionats amb el discurs plàstic corresponent." El mateix de la Calle proposa una altra definició que diu: "desenvolupar un text que de manera plenament metalingüística estudiï l'objecte artístic en connexió amb el fet socio-cultural que el possibilita i el condiciona." Com podem veure s'introdueixen variants pel que fa a la possibilitat de l'exercici crític, com podria ser la relació cara a cara, íntima i confidencial, entre l'objecte artístic i el text crític o, en una altra mesura, la voluntat d'establir aquesta mateixa relació dins un marc sociocultural, i per tant, també polític, econòmic, etc.

També es planteja una qüestió important al llibre *¿Qué es un buen film?*, de Laurent Jullier, quan aquest afirma que la crítica no és un judici transformatiu, la qual cosa vol dir que no és un judici eficaç, que en si mateix no té cap eficàcia pel que fa a l'objecte artístic en si. L'autor en el llibre posa un clar exemple de judici formatiu quan es refereix al baptisme, ja que aquesta acció té una sèrie de conseqüències sobre el nadó, ja que aquest passa a ser cristià, mentre que, en canvi, allò que es pugui manifestar sobre un fenomen artístic, mitjançant l'exercici crític, no té cap eficàcia pel fet de no tenir cap incidència, pel fet de no operar una transformació. A partir d'aquí, llavors, ens podem començar a plantejar una sèrie de qüestions sobre la ineficàcia i la inutilitat de la crítica cinematogràfica, i del judici artístic en general. I la conclusió que en traurem és que, efectivament, la crítica

és inútil en la mesura que no afecta al fenomen artístic mateix; aquest no canvia per l'acció del judici crític.

Seguint amb tota una sèrie de consideracions, crec que també és interessant valorar quina és l'actitud adoptada en el moment d'emprendre el judici crític. Per exemple, un crític anomenat MacDonald afirmava: "si la filosofia s'inicia amb l'astorament tal i com assegurava Plató, també succeeix així amb la crítica fílmica"; és a dir, que considera que s'ha de partir d'aquesta idea de l'astorament amb la qual cosa es refereix a una actitud de "no indiferència", a la causa d'un estímul que comporta una manifestació. En un sentit semblant, Serge Daney es plantejava: "Què és una crítica d'un film? Una pràctica (blana) que consisteix en oposar un objecte a un altre, un text a un film, una assignatura a una altra, un sistema a una altra. [...] Per què serveix? Aferrades al'entrada de les sales de projecció és cada vegada més un suport publicitari, un element o aparell en el sistema de producció i consum del film." Tal i com podem veure, per una banda, ens trobem l'idealisme de MacDonald i per altra banda, la postura molt més desencantada de Daney. I entre ambdues hi podem trobar un ampli marge de valoracions o consideracions de la crítica.

Però aquest exercici de la funció crítica, en definitiva, té alguna eficàcia?, respon a alguna necessitat?, planteja algun objectiu? Un personatge com Baudelaire pronuncià una cosa semblant a allò que comentàvem sobre l'astorament: "L'encant era tan fort, tan terrible, que decidí esbrinar els seus motius i transformar el meu entusiasme en sapiència." Tornem, doncs, com podem veure a la idea de l'astorament o a la sensació provocada per l'experiència del fenomen artístic, encara que no cal quedar-se en el pur plaer que pugui provocar l'objecte del judici crític, sinó que cal saber les causes que ho provoquen i que això produeixi uns nous coneixements. Un crític cinematogràfic dels anys 50 i 60, després també convertit en cineasta, Ado Kyrrou, planteja que "l'objectiu del crític és buscar la sorpresa més que la satisfacció, el descobriment més que la certesa." Per utilitzar un símil, preguntaré si consideren el mateix anar a una festa sabent que sortiran amb la mateixa per-

Allò en què sí que m'agradaria insistir és en quin és l'element motor de la pràctica de la crítica; és a dir, per què val la pena fer una crítica. Allò que pugui motivar l'exercici de la crítica, segurament, sigui el fet de viure una experiència que no ens ha deixat indiferents, que no ens importa, que no és objecte de sentiment per part nostra

sona amb la qual han entrat que anar a una festa deixant-se portar per la sorpresa i la incertesa de no saber amb qui acabaran el vespre. Doncs bé, aquesta última seria segurament l'actitud ideal davant una pel·lícula, però el problema és que el crític, en aquest cas de cinema, en moltes ocasions, avui en dia, entra a la sala cinematogràfica sabent prèviament què veurà a la pantalla. Parlem, en aquest sentit, de valorar la commoció, la sorpresa, l'interès davant la previsibilitat i la rutina.

Allò en què sí que m'agradaria insistir és en quin és l'element motor de la pràctica de la crítica; és a dir, per què val la pena fer una crítica. Allò que pugui motivar l'exercici de la crítica, segurament, sigui el fet de viure una experiència que no ens ha deixat indiferents, que no ens importa, que no és objecte de sentiment per part nostra. Relacionat amb aquesta idea un crític australià anomenat Martin diu que "fer crítica és escriure cartes d'amor al cinema no oblidant incloure en la definició d'amor totes les classes de passions, necessitats, indignacions i exigències crítiques." Però a la vegada que hi ha aquesta dimensió passional, que arriba fins els límits de l'exacerbació dels sentiments, també podem trobar afirmacions com la d'un crític anomenat Guyonnet Que diu "la millor aproximació és més bé preguntar-se quina és la raó de ser d'un film, de buscar la seva significació clau, aquella que ens toca i que farà que algú digui que li agrada i a una altra que digui que ni li agrada." Llavors, tornariem aquí a aquella dimensió racional, dirigida a establir els fonaments d'una determinada commoció, provocada per un film. Tot això, d'alguna manera, ens portarà a parlar més endavant d'aquesta actitud davant allò cinematogràfic i que es coneix com a cinefília, concepte sempre tan lligat a l'exercici de la crítica.

Continuant, però, amb algunes idees relacionades amb l'exercici de la crítica, voldria comentar unes paraules pronunciades per André Bazin en les quals deia que la crítica "té com a missió no tant explicar-la (l'obra acabada) com expandir la significació (o més bé les significacions) en la consciència i l'esperit del seu lector." D'aquesta manera, introduïm un altre element important, una altra dimensió, perquè abans,

si ens hem centrat en la necessitat de la crítica i sobre la motivació de la crítica en el fons de qui hem parlat és del crític, però ara cal tenir en compte un altre element; en la mesura que la crítica és un exercici desenvolupat dins un marc social, que es tracta, en definitiva, d'un discurs que s'emet dins una societat, cal valorar la presència d'un personatge ambigu com és el del lector de crítica; un personatge que uneix alhora el fenomen artístic, la pel·lícula en el nostre cas, i la crítica que llegeix; un personatge, en definitiva, que està a mig camí, ja que comparteix l'objecte cinematogràfic amb el crític i el text crític, que

també comparteix amb el crític però que és d'una altra naturalesa. Per tant, una gran part de la fonamentació de l'exercici crític també radica en aquesta presència de l'espectador-lector.

Per exemple, un crític de la revista *Positif*, Jean-Louis Thirard deia que "l'objectiu principal de la crítica ha de ser crear un espectador actiu, participatiu, ja que tots els altres objectius com són la informació, el sosteniment de noves iniciatives, la competència i curiositat implicades no tenen cap valor per si mateixes, ja que l'objectiu de la crítica ha de ser que el lector esdevingui un crític, que entre el públic i el film hi ha-

Un altre concepte que cal tenir en compte és allò que podríem anomenar el dret a la crítica, la qual cosa no s'ha d'entendre, com habitualment es fa, en el sentit de si els crítics tenen dret a criticar les pel·lícules, sinó que s'ha de plantejar en el sentit invers; és a dir, que són les pel·lícules les que tenen el dret a ser criticades

gi menys intermediaris; que en el cas límit els intermediaris obligatoris, atès que es tracta d'una activitat industrial, esdevinguin perfectament transparents, de forma que així el públic i el film puguin interactuar entre si en un progrés continu." Bé, ara com podem veure la inclinació de la crítica seria molt més del costat de la seva suposada eficàcia respecte d'aquell individu que és alhora espectador del film i lector de la crítica del film.

Tornant, de nou, a aquella idea *baziniana*, que considerava que l'objectiu de la crítica no havia de ser explicar la pel·lícula, sinó expandir la significació o les significacions que se'n poguessin derivar dins la consciència i l'esperit del

lector, cal també esmentar un altre crític com Jonathan Rosenbaum, col·laborador del *Chicago Reader*, per a qui les paraules de Bazin tingueren un ressò especial quan afirmava que "els grans crítics són aquells que creen un sentit de misteri, no els que el resolten." No està lluny de la idea *baziniana*, efectivament, en tant que considera l'objectiu de la crítica no ha de consistir en explicar allò que s'ha vist o que es veurà, sinó que es tracta de crear-li un misteri, un interès que el farà anar més enllà, a aquest lector i espectador, de la pròpia pel·lícula.

Un altre concepte que cal tenir en compte és allò que podríem anomenar el dret a la crítica, la qual cosa no s'ha d'entendre, com habitualment es fa, en

el sentit de si els crítics tenen dret a criticar les pel·lícules, sinó que s'ha de plantejar en el sentit invers; és a dir, que són les pel·lícules les que tenen el dret a ser criticades. En alguna ocasió, m'agrada sentenciar de manera provocadora que tota pel·lícula, de la mateixa manera que té dret a ser estrenada, també té el dret a ser jutjada i també té el dret a fracassar. Cal pensar que tot aquell que es pren la molèstia d'escriure un llibre, compondre una cançó o fer una pel·lícula té tot el dret a ser criticat. Aclareixo, però, que no estic parlant del dret a criticar, sinó del dret a ser criticat. Un fet, aquest, que em sembla d'allò més important perquè, de la mateixa manera que abans parlàvem, en termes de l'avanç del pensament humà per mor de la funció crítica, ara cal pensar-ho, no en termes d'avanç, ja que aquest és molt relatiu i complicat dins l'àmbit artístic, però sí en termes d'innovació o originalitat, pel que fa a la crítica artística. Hem parlat, abans, de la inutilitat, però ara també hi podem afegir-hi la idea de la inevitabilitat de la crítica. Va dir Bazin en un moment donat que "la principal satisfacció que em dóna aquest ofici resideix en la seva quasi inutilitat" per després continuar afirmant que "jo voldria afirmar la seva necessitat conjuntament amb la seva inutilitat."

Finalment voldria fer menció a la qüestió sobre el caràcter transitiu del text crític, com una de les diferències entre el fenomen artístic, en aquest cas particular la pel·lícula, i el text crític. Si del primer podríem dir que és intransitiu, autoreflexiu, i s'esgota en si mateix, del segon, per molt bo que sigui, fins i tot literàriament parlant, per molt creatiu, original i brillant que sigui —en tot cas podria ser una bona peça literària— ens trobem amb un exercici transitiu, referencial. Tal vegada, a l'hora d'establir un criteri de valoració de la crítica, podríem afirmar que aquesta serà bona, considerant-la una bona obra literària, en la mesura que se solucioni adequadament la qüestió de la transivitat. És aquesta la gran diferència entre el text crític i el text artístic: la naturalesa transitiu del primer enfront de la intransivitat del segon. ■

(Continuarà)

Transcripció i traducció: Carles Sampol

